# MGR.
# MARTINUS JOANNES NIEWINDT

## PIONIER VAN CURAÇAO

DOOR DRS. L. M. FR. DANIELS, O.P.

# MGR.
# MARTINUS JOANNES NIEWINDT

## PIONIER VAN CURAÇAO

DOOR DRS. L. M. FR. DANIELS, O.P.

# MGR. MARTINUS NIEWINDT.

Ons katholieke volk begint langzamerhand zijn emancipatoren te kennen, de kloeke leiders en stoere strijders, die met hun edele gaven van geest en hart het erfdeel van onze vaderen hebben verdedigd en onvermoeid hebben gearbeid aan de wederopheffing der aloude Moederkerk in ons dierbaar Nederland.

Eenzelfde strijd moest ook worden gestreden in onze West-Indische kolonie Curaçao. De houding van de regeering tegenover de Katholieken aldaar was al even onwelwillend, — om geen krasseren term te gebruiken, — als tegenover hun geloofsgenooten in het moederland. Ook in de kolonie waren er gedienstige ambtenaren genoeg om de hatelijke wenschen van hun lastgevers te raden en uit te voeren, en nog beter dan bij ons was het hun ginds gelukt zich op Josephinistische wijze in de zaken der Kerk in te dringen.

Maar gelukkig is ook daar een man gekomen, door God gezonden, Martinus Niewindt, een ware apostel, die naar het woord van zijn Patroon den arbeid niet schuwde en met ridderlijken moed zes en dertig jaren lang gestreden heeft voor de heiligste rechten van zijn kudde. Zonder vrees voor tegenspraak, en met oprechte waardeering voor den apostolischen arbeid van Jesuïeten en Franciscanen, die vóór zijn komst daar langer dan een eeuw als missionarissen werkzaam zijn geweest, mogen wij hem noemen den Pionier van Curaçao, die den grondslag heeft gelegd voor het geestelijk en economisch leven van de zoo listig verdrukte slavenbevolking op dat dorre, vroeger zoo eenzame eiland.

En toch, hoe weinigen onzer weten dat! De meesten kennen ternauwernood zijn naam!

Het leek ons daarom niet ongewenscht, door een beknopte levensschets [1]) eens in breeder kring bekend te maken, wat deze vrome en nobele kerkvorst, van voldoende hulp verstoken en door het bestuur der kolonie voortdurend tegengewerkt, op dat arme eiland heeft weten tot stand te brengen. Voor hem zij dit een bescheiden hulde, — voor ons allen een aansporing om het erfdeel onzer vaderen te handhaven!

Toen Martinus Joannes Niewindt den 27en Aug. 1824 op Curaçao voet aan wal zette, was hij een man in de volle kracht zijner acht-en-twintig levensjaren. Te Amsterdam den 17en Mei 1796 geboren, had hij in zijn jeugd de lessen gevolgd aan het openbaar gymnasium aldaar, waar hij zich steeds onderscheidde door zijn schranderen geest en bijzondere studie-ijver. Maar God had hem tot Zijn dienst uitverkoren en na de Paaschvacantie van 1815 deed hij zijn intrede op het groot-seminarie van Warmond, waar zijn latere vriend en beschermer, Mgr. baron van Wijkerslooth, een zijner leermeesters was. Den 13en Juli 1819 werd hij tot priester gewijd en van 1821 tot 1824 was hij kapelaan aan de bekende, thans gesloopte, Fransche kerk in de hoofdstad. Hij was „een voortreffelijk, ijverig en devoot priester", zooals in het bisschoppelijk archief van Haarlem achter zijn naam staat aangeteekend. „Reeds in Juni 1923", zoo schrijft hij zelf, „werd mij het voorstel gedaan om onzen overzeeschen geloofsgenooten op het eiland Curaçao hulp te gaan bieden. De rampzaligste godsdienstige toestand, in welken men zegde, dat zij verkeerden, de aandringende toon mijner Overheid deden mij in dit aanzoek de stem der Voorzienigheid erkennen.

---

1) De gegevens voor deze korte schets hebben wij ontleend aan het zeer uitvoerige, rijk gedocumenteerde boek, waarin pater G. J. M. Dahlhaus, O. P., in samenwerking met zijne ordebroeders Mgr. J. B. Gijlswijk en pater P. A. Euwens, het leven en den arbeid van Mgr. M. J. Niewindt op Curaçao beschreven heeft.

Vele omstandigheden weerhielden mij echter om op dezen eersten roep met Samuel bereidwillig te antwoorden: Spreek Heer, uw dienaar hoort. Intusschen, ik overdacht, bad, nam onpartijdigen raad en besloot eindelijk deze opoffering, hoe groot, hoe moeilijk ook, der Godheid aan te bieden".

Den 29sten Juni 1824 verliet hij Amsterdam; hij nam afscheid van allen, die hem dierbaar waren, van de Fransche kerk, waar hij met jeugdigen priester-ijver zoo heilzaam had gewerkt, van de stad zijner geboorte en van zijn vaderland. Gelukkig ging hij niet alleen. Hem vergezelde de Eerw. Heer Jacobus Eysenbeil, eveneens uit Amsterdam geboortig en aldaar werkzaam, en reeds sinds lang door ware vriendschap met hem verbonden. Ook hij had besloten zich aan het zielenheil der arme negers te gaan wijden.

De reis, die Mgr. Niewindt zelf uitvoerig heeft beschreven, duurde 52 dagen en den 27sten Aug. zeilde „De Zeemeeuw" behouden de haven van Curaçao binnen.

De toestand, dien de beide missionarissen daar aantroffen, was allesbehalve rooskleurig. Hun geestelijk arbeidsveld was niet te overzien. Meer dan 15.000 zielen waren hun toevertrouwd en voor deze over het geheele eiland verspreide bevolking was er slechts éène vrij armoedige kerk, zoodat sommigen een weg van tien uren lang moesten afleggen om hun kinderen te laten doopen. Van de vervulling hunner overige godsdienstplichten kon onder deze omstandigheden niet veel komen, zoodat men gerust mocht zeggen, dat verreweg de meeste Katholieken niet veel meer dan „gedoopte heidenen" waren.

Ook de verhouding tusschen het bestuur, den priester en de katholieke gemeente, zoowel als tusschen den priester en zijne gemeente onderling, was zeer eigenaardig en een bron van telkens nieuwe moeilijkheden.

Door den Staat gesteund en door de omstandigheden begunstigd, hadden eenige kreolen en vrije zwarten, die slechts in naam Katholiek waren, zich tot een kerkeraad

vereenigd en allerlei rechten zich aangematigd. Zij stelden den pastoor hunner kerk aan en stonden in voor zijn goed gedrag, zij regelden zijn werkzaamheden, betaalden hem voor zijn diensten en konden hem zelfs ontslaan. Zij meenden toezicht te mogen uitoefenen over den Katholieken eeredienst en verleenden aan de vreemde geestelijken, op het eiland aanwezig, verlof om de H. Mis te lezen of te zingen, om biecht te hooren en het Evangelie te verkondigen. Naar hun goedvinden en zienswijze werden de goederen der kerk beheerd en niet zelden bezwaard. Over zuiver godsdienstige zaken en personen werd de burgerlijke rechtspraak ingeroepen. De huurling had de wacht over de kudde!

Neemt men hierbij nog in aanmerking, dat de Katholieke gemeente niet onder de leiding stond van eenig geestelijk hoofd of van eene geestelijke orde; dat zij hoofdzakelijk was samengesteld uit vrije negers en kleurlingen met slechts een gering aantal blanken, die elkaar onderling niet zeer sympathiek gezind waren, dan kan het ons allerminst bevreemden, dat bestuur, priester en gemeente vaak met elkaar in botsing geraakten.

Dat ondervond pastoor Niewindt reeds in de eerste dagen na zijn aankomst. Van weerszijden hoorde hij niets dan klagen. De kerkmeesters brachten hun moeilijkheden met de gemeente naar voren en deze beschuldigde de functionarissen van ontrouw en plichtsverzuim en eischte beslist, dat de pastoor hen zou afzetten. Door zijn even wijs als rechtvaardig beleid gelukte het aan den nieuwen apostolischen prefekt het geschil tusschen beide partijen te beslechten. Voor 't oogenblik althans was de vrede hersteld en met ijver werd nu de schoone, maar moeilijke taak aanvaard, welke niet alleen het reeds genoemde Curaçao, maar ook nog Apuba en Bonaire, de beide andere Benedenwindsche eilanden, omvatte. Het was noodig zich ook van den toestand aldaar zoo spoedig mogelijk op de hoogte te gaan stellen en daarom begaf pastoor Niewindt zelf zich reeds in November voor een kort bezoek naar Bonaire,

terwijl zijn medehelper in Jan. 1825 naar Aruba vertrok, waar hij tot Maart van het volgend jaar verbleef.

Gedurende dien tijd stond pastoor Niewindt alleen voor al het werk in de stad en de buitendistricten. Bovendien drukten hem zware financieele zorgen, daar hij persoonlijk door het gerecht tot betaling der kerkschulden werd aangesproken.

Dat alles was te veel voor zijne krachten. Hij werd ziek. Reeds op 28 Jan. 1826 had hij de administratie der kas overgedragen en nadat zijn vriend en medehelper, pastoor Eysenbeil, van Aruba was teruggekomen, vertrok hij op 25 Maart tot herstel eener leverziekte naar het vaderland.

Maar ook daar dacht hij niets slechts aan eigen gezondheid, doch hij stelde tevens alle pogingen in 't werk om althans in twee groote nooden van de hem toevertrouwde missie te kunnen voorzien.

De ondervinding had pastoor Niewindt al zeer spoedig geleerd, dat het onbegonnen werk was met slechts twee priesters in de geestelijke behoeften der talrijke bevolking van Curaçao en de beide andere Beneden-windsche eilanden te willen voorzien.

Toen hij in het vaderland was aangekomen, besprak hij aanstonds deze gewichtige kwestie met zijn vriend en beschermer mgr. van Wijkerslooth, die procurator was over de godsdienstaangelegenheden in onze Oost- en West-Indische bezittingen bij de Hollandsche regeering. Deze wendde zich reeds den 21sten Oct. 1826 tot den koning met het verzoek om een tegemoetkoming voor een derden geestelijke op Curaçao. Gezien het groot aantal Katholieken aldaar, werd hierop welwillend beschikt en bij koninklijk besluit van den 4en April 1827 werd Lambertus van Lommel, geboortig van Moergestel, als zoodanig aangesteld, maar wegens het uitblijven zijner papieren kwam hij eerst den 9en Augustus op Curaçao aan.

Nog een andere geestelijke uit Brabant, de eerwaarde heer Adrianus van Leest uit Moerdijk, had aan den oproep van den apostolischen prefect gehoor gegeven en

besloten zijn arbeid te gaan deelen. Ofschoon nog diaken, was hij toen reeds voor den pastoor een hooggewaardeerde hulp. Den 26en Mei 1829 werd hij te Caracas op Venezuela priester gewijd. Op eenige toelage uit 's lands kas behoefde hij echter voorloopig niet te rekenen.

Vervolgens trachtte pastoor Niewindt ook gelden in te zamelen om de schulden zijner prefectuur te delgen. Daarmee ging 't echter veel bezwaarlijker en wij meenen deze episode hier wat uitvoeriger te moeten beschrijven, daar ze ons tevens een kijk geeft op den toestand der Nederlandsche Katholieken van die dagen.

Pastoor Niewindt had gedacht de benoodigde gelden in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in te zamelen en daartoe in het Fransch en in de moedertaal een bedelbrief opgesteld, waarin hij alle geloovigen verzocht „ter liefde der godsdienst en ter verheerlijking des Allerhoogsten die landen, welke de Goddelijke Voorzienigheid mijnen herderlijken zorgen heeft toevertrouwd en werwaarts ik mij weder begeef, in (hunne) milddadigheid niet te vergeten en den zelven met nieuwe pogingen ten spoedigste in hunnen thans dreigenden nood te hulp te komen."

De aartsbisschop van Mechelen, Mgr. de Méan, primaat der Nederlanden, was door dat schrijven zóó getroffen, dat hij den heeren pastoors van zijn diocees verzocht den brief op den preekstoel voor te lezen en dan voor het daarin uiteengezette doel een collecte te houden.

Aldus geschiedde en vele giften kwamen in. Maar noch pastoor Niewindt, noch de aartsbisschop van Mechelen hadden er aan gedacht, dat volgens het koninklijk besluit van 22 Sept. 1823 voor eene collecte binnen meer dan één provincie de toestemming des konings vereischt werd.

Zoodra Piet van Ghert, die te Brussel woonde, dan ook van deze pogingen op de hoogte kwam, werd dit naar Den Haag overgebriefd. Mgr. de Méan kreeg een koninklijke berisping en de collecte moest worden gestaakt. De reeds ingekomen giften moesten verder gevoegd worden bij de gelden, welke buiten deze inzameling om zouden worden

verstrekt.

Dat ging echter niet zeer vlot en pastoor Niewindt was verplicht zonder gelden tot steun zijner arme missie de terugreis te aanvaarden.

Den 26en Mei 1827 kwam hij weer behouden op Curaçao aan en den 13en Juli neemt hij uit de handen van pastoor Eysenbeil het bestuur over.

Gedurende zijn afwezigheid was de St. Annakerk verbouwd en veel verbeterd, maar daardoor was ook de schuldenlast verzwaard. Hij hoopte dus spoedig uit het moederland de beloofde gelden te ontvangen. Maar dat zou nog meer dan een jaar duren. Eerst den 31en Aug. 1828 werd deze som eindelijk op het gouvernementshuis aan den apostolischen prefect uitbetaald.

Hierdoor waren zijne financieele zorgen niet weinig verlicht en nu kon hij er aan denken met de uitvoering zijner plannen althans een begin te maken.

Allereerst wilde hij op verschillende plaatsen eenvoudige kerkjes bouwen, om het heinde en ver verspreide volk in een eigen bedehuis te kunnen verzamelen, waar zij dan onderricht zouden ontvangen in de Katholieke leer en hun de heilige Sacramenten konden worden toegediend. Naast die kerken moesten dan scholen verrijzen, waar de verwaarloosde jeugd zou worden opgevoed en gevormd.

In de West-divisie, waar zoovele arme slaven woonden, wilde hij zijn eerste kerkje stichten. Hij was zoo gelukkig op de plantage Kabrietenberg tegen huurprijs de beschikking te krijgen over een der groote maïsschuren van Joseph Pinero Sille. Groot was de vreugde der omwonende bevolking, toen dit pakhuis tot een zeer bescheiden kerkje was ingericht en soms kwamen wel 500 tot 600 slaven daar de godsdienstoefeningen bijwonen. Dit was echter allerminst naar den zin der ijverige gouvernementsambtenaren. De districtmeester vreesde, dat de slaven door deze gezamenlijke bijeenkomsten hun kracht zouden leeren berekenen, waaruit de nadeeligste gevolgen voor de rust en goede orde in de koloniën konden voortvloeien en hij

achtte zich dus verplicht den gouverneur van een en ander op de hoogte te stellen. Deze, nog bezorgder, vroeg onverwijld op denzelfden dag aan pastoor Niewindt nadere inlichtingen. Zoodra men iets ten nadeele van de Katholieke missie meende te kunnen aanvoeren, gedoogde de zaak geen uitstel, maar wanneer men van hooger hand een gunstige beschikking had mede te deelen, had men maanden en maanden den tijd.

Drie dagen later diende pastoor Niewindt den waarnemenden gouverneur van antwoord. Hij wees er hem op, dat de slaven werkelijk niet in de godsdienstoefening behoefden te komen om te weten, hoe groot hun getal was; dat er bovendien dáár slechts eenige honderden aanwezig waren, terwijl in de stad op sommige feestdagen wel duizenden, niet slechts in de West-divisiën, maar van het geheele eiland, in de kerk bijeenkwamen. Indien er gevaar dreigt, dan is dit zeker veel grooter, wanneer zij samen een langen weg moeten afleggen, dan wanneer ze dicht bij hunne woningen hun godsdienstplichten kunnen vervullen. Ten slotte verzekerde hij den waarnemenden gouverneur, dat hij bij elke gelegenheid de slaven tot eerbied en gehoorzaamheid had opgewekt, zooals de planters zelf konden getuigen.

Deze verklaringen van den pastoor werden opgestuurd naar Suriname, waar de gouverneur-generaal der Nederlandsche West-Indische Bezittingen, W. G. Cantzlaar, zetelde. Den 11en Dec. 1828 volgde zijn beslissing en — men kan 't haast niet gelooven, — afwijzend werd beschikt op het verzoek om dat bescheiden bedehuis daar te laten voortbestaan. Neen, de noodkapel moest worden gesloten en de arme slavenbevolking werd beroofd van den troost en den zegenrijken invloed van hunne godsdienstoefeningen.

Dat kon pastoor Niewindt niet harden. Deze strijder voor de geestelijke verheffing van zijn geknecht volk was er de man niet naar om in zulke tirannieke maatregelen te berusten. Hij wist den weg naar Holland. Bij den Koning

zelf zou hij recht zoeken. Hij zond aan Z. M. een suppliek, door acht plantagehouders ondersteund, die uitdrukkelijk verklaren: „volkomen genoegen te nemen, dat er op den tuin Kabrietenberg eene Roomsch Catholijke kerk of kapel zij, waar slaven hunnen Godsdienstoefening kunnen bijwonen."

Dit beroep op de Kroon had den schitterendsten uitslag. Op den 3en Mei 1830 doet de minister aan pastoor Niewindt weten, dat „volgens rescript van Z. M. d.d. 24 Maart 1830, inhoudende 's Konings bevelen, zijn verzoek tot het oprichten van een kapel te Barber aan den Gouverneur-generaal der West-Indische koloniën is verzonden met diens belangen."

Hoe weinig deze beslissing van den koning met de wenschen van gouverneur Cantzlaar op Suriname en directeur Rammelman Elzevier op Curaçao strookte, blijkt wel hieruit, dat deze heeren bijna twee jaar tijds noodig hadden om de vergunning van Z. M. aan pastoor Niewindt mede te deelen. Eerst den 24en Febr. 1832 ontving deze bericht, dat de oprichting van een kapel was toegestaan.

Groot en algemeen was de vreugde der arme Katholieken van de West-divisie, toen zij weer in staat gesteld werden de oefeningen van den H. Godsdienst bij te wonen en een priester in hun midden te zien.

Maar God wilde blijkbaar de standvastigheid van zijn trouwen dienaar beproeven. Reeds in Mei overleed de eigenaar der plantage, waar het kerkje stond, en wegens door hem nagelaten schulden moest de Kabrietenberg met de kapel daarop verkocht worden.

De vijanden juichten, nu weer zoo spoedig dreigde ten onder te gaan, wat met zooveel moeite was tot stand gekomen. Maar dat kon pastoor Niewindt niet dulden en toen geen andere regeling mogelijk bleek, kocht hij zelf de plantage voor de kapitale som van *f* 10.000. Hij moest dat geld tegen een hooge rente en onder drukkende voorwaarden van hypotheekverband opnemen, maar in vertrouwen op Gods Voorzienigheid onderwierp hij zich aan

dien zorgen-zwaren last. In het kerkje van Barber bleef Hij wonen, wien de armste onder de kinderen der menschen de liefste zijn!

Maar wat baat het, als men hier en daar kerken bouwt, wanneer men geen priesters heeft om er de zielzorg uit te oefenen!

In Aug. 1829 had pastoor Eysenbeil na een verblijf van vijf jaren de missie verlaten en sindsdien waren er nog slechts twee geestelijken, de heeren van Lommel en van Leest, met den Prefekt onder zoovelen werkzaam. De eenige uitkomst was, zich de hulp van vreemde priesters te verzekeren, maar ook hierbij stuitte men weder op den kleingeestigen tegenstand der koloniale gezagvoerders. Men besloot daarom zich opnieuw tot den koning te wenden, met het verzoek aan de gezamenlijke vreemde priesters, in de kolonie aanwezig, wel verlof te willen geven hunne geestelijke bediening aldaar uit te oefenen.

Het antwoord liet lang op zich wachten. In 1829 was de suppliek verzonden en eerst op 6 April 1833 maakte de Directeur op Curaçao een resolutie van 6 Maart bekend, waarbij krachtens een ministerieele dépêche van 27 Sept. 1832 aan een zevental met name genoemde Spaansche geestelijken werd toegestaan op Curaçao en de eilanden hun priesterlijke functies uit te oefenen, onder verplichting van een eed van trouw af te leggen aan den koning en de koloniale autoriteiten en alles te doen wat trouwe ingezetenen betaamt. Drie hunner hebben toen den gevorderden eed afgelegd en het is mede aan hun opofferenden arbeid te danken, dat het katholiek leven onder de verdrukte bevolking langzamerhand hooger kon worden opgevoerd.

Hun hulp werd des te meer op prijs gesteld, omdat 't met de geestelijkheid uit het moederland nog steeds niet wilde vlotten. Wel was de aankomst van den eerw. heer Bernard Smit op 19 Dec. 1832 een groote troost voor den zwoegenden prefect der Missie, maar een nieuwe beproeving was

't voor hem, dat pastoor van Lommel, die eerst op Bonaire en later op Aruba werkzaam was, te veel van zijn krachten had gevorderd, zoodat hij geheel overspannen was en in Nov. 1833 zelfs teekenen van verstandsverbijstering begon te vertoonen.

Geen wonder dat pastoor Niewindt hemel en aarde een heilig geweld aandeed om priesters te winnen. Hij schreef aan de apostolische administrateurs van Breda, 's Hertogenbosch, Ravenstein en Roermond en aan alle aartspriesters van Holland en smeekte hen bij alles wat hun heilig en dierbaar is, hem toch hunne medewerking te willen verleenen in het aanwerven van nieuwe priesters voor zijn missie. „Moeten de zaken al zoo hier voortblijven," — aldus luiden zijn eigen woorden, — „dan verzoek ik dat men het mij niet ten kwade duide, dat ik in het aanstaande jaar de taak, die dan over de elf jaren op mij gerust heeft, nederleg; ik ken mijne zwakheid, er is dan een sterkere noodig!"

Maar al duurde het nog twee jaren, vóór zijne bede om hulp werd verhoord, pastoor Niewindt bleef. Hij bleef ook, toen zijn vijanden zich niet ontzagen door arglistige verdachtmaking, door venijnige leugens en door laster zijn priesterlijke waardigheid aan te randen, om zoo zijn gezag en invloed bij het volk, dat hem hoog vereerde, te ondermijnen.

Het was in Juni 1839, dat uit Jamaica een in het Engelsch geschreven smaadschrift tegen pastoor Niewindt heimelijk op Curaçao werd binnengesmokkeld en daar algemeen verspreid. Het had tot titel: „The conduct of the Reverend M. J. N...dt, considered in a letter to the Roman Catholics of Curaçao", en bevatte de meest kwetsende beschuldigingen en de laagste verdachtmakingen, zoodat de procureur des konings mr. H. W. de Guartel niet alleen zijn verontwaardiging over dit schandelijk pamflet in een zeer vereerend schrijven aan den belasterden pastoor tot uiting bracht, maar bovendien ambtshalve een ernstige waarschuwing richtte tot allen, die aan de verspreiding van

het bedoelde „fameuse libel" zouden medehelpen.

Algemeen werd de naam genoemd van den lasterlijken schrijver, maar pastoor Niewindt heeft geen vervolging doen instellen. Hij leed in stilte, want diep had dit laaghartig bedrijf hem gegriefd, — en hij bad voor zijne vijanden, zooals de Meester 't hem geleerd had: „Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen!"

Maar hij, die door zijn tegenstanders zoo wreed gehoond was, mocht kort daarna de voldoening smaken, dat paus en koning zijn zegenrijken arbeid en edelen persoon door hooge onderscheidingen wilden erkennen.

Gregorius XVI benoemde hem in 1840 tot zijn eerekamerheer en Willem II verhief hem tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Maar een nog veel beteekenisvoller erkenning van zijn ongerepte deugd en rijke verdiensten werd hem geschonken den 20sten Sept. 1842, toen het Z. H. behaagde de prefectuur tot apostolisch vicariaat te verheffen en pastoor Niewindt, die toen achttien jaren deze missie had bestuurd, te benoemen tot eersten apostolisch vicaris met den titel van bisschop van Cytrum.

Met hart en ziel aan zijn volk gehecht, dat hij niet voor langen tijd wilde verlaten, was mgr. Niewindt eerst voornemens in Amerika de H. Bisschopswijding te gaan ontvangen, maar weldra besloot hij toch zich naar Nederland te begeven.

Om verschillende redenen scheen dat gewenscht. Na een verblijf van zestien jaren in de tropen zou 't voor zijne gezondheid zeer heilzaam zijn eenige maanden in het vaderland te vertoeven en bovendien hoopte hij door zijn persoonlijke tegenwoordigheid de belangstelling voor zijne missie onder geestelijken en leeken te kunnen aanwakkeren. Den 28sten Maart 1843 vraagt en verkrijgt hij van het koloniaal bestuur verlof om met de brik „Maria en Jacoba" te vertrekken.

Eerst zou hem in de Mozes- en Äronkerk te Amsterdam de H. Bisschopswijding zijn toegediend en velen waren

reeds naar de hoofdstad gereisd om de zeldzame plechtigheid bij te wonen......, toen plotseling op verzoek van den Koning besloten werd, dat de consecratie van nieuwen bisschop in alle stilte te Warmond zou plaats hebben.

Ongetwijfeld was de plechtigheid aldaar minder grootsch en voor het volk ging van den uiterlijken luister veel verloren, maar voor hen, die er getuigen van mochten zijn, en voor Mgr. Niewindt zelf in de eerste plaats, was ze zeker niet minder indrukwekkend.

Was de hooge wijdeling immers in de hoofdstad geboren, daar in het stille seminarie was hij geestelijk getogen en aan dat intieme heiligdom bonden hem de zoetste en zaligste herinneringen. Dezelfde plaats, waar hij eens in vroom verlangen als jong leviet had uitgezien naar den stralenden wijdingsdag van eerste priesterweelde, zag hem nu den kerkvorstelijken troon bestijgen en ontving het eerste zijn bisschoppelijken zegen.

Omstuwd door een dertigtal geestelijken, schreden de prelaten plechtig de smaakvol versierde kapel binnen. Mgr. van Wijkerslooth, die met den wijdeling meer dan vijf en twintig jaren in betrekking had gestaan, zou hem nu tot bisschop consacreeren, bijgestaan door mgr. Hooijdonk, en mgr. Zwijsen, die ook eerst sinds enkele maanden tot de hoogepriesterlijke waardigheid verheven waren.

Toen werd de volheid van den H. Geest over den eersten apostolischen vicaris van Curaçao uitgestort en nog hooger laaide in zijn hart het Goddelijk liefdevuur op en niets verlangde hij inniger dan ook anderen te verwarmen met dien heiligenden gloed, opdat zij met hem zouden uitgaan naar de verre landen van overzee, waar nog zoovelen neerzaten rond den uitgedoofden haard van hooger geestelijk leven.

Na zijne wijding trok mgr. Niewindt van stad naar dorp, van pastories naar kloosters, om overal belangstelling te wekken voor zijn dierbare missie, om nieuwe medewerkers voor zijn uitgestrekt arbeidsveld te winnen, om financieele hulp in te roepen tot leniging van de zware nooden onder

zijn arme volk.

Wat was hij gelukkig, toen drie eerwaarde heeren en twee paters Capucijnen zich aanboden om in de verre kolonie zijn arbeid te gaan deelen! Verder mocht hij bijna *f* 4000 aan giften inzamelen. Dankbaar en welgemoed aanvaardde hij dan ook den 1en Dec. 1843 den terugtocht.

Ofschoon het jaargetijde voor een zeereis allerminst gunstig was, zeilden zij rustig voort en na 52 dagen bereikten de kloeke geloofsverkondigers de plaats hunner bestemming.

Een ontelbare menigte riep hun het welkom toe en als gelukkige kinderen wierpen zich de arme negers aan de voeten van hunnen vader om zijn eersten bisschoppelijken zegen te ontvangen.

Ook mgr. Niewindt was verheugd het land en het volk, die hem zoo lief waren geworden, weer te zien. Maar zijn vreugde was niet onvermengd. In het vaderland had hij reeds de treurige tijding ontvangen, dat drie zijner priesters gedurende zijn afwezigheid gestorven waren. Bij zijn aankomst vernam hij, dat ook de even bekwame als deugdzame directrice van zijn bloeiend meisjespensionaat, mère Scholastique, overleden was. En tenslotte trof de dood binnen eenige dagen nog een der priesters, die zoo pas waren aangekomen, den zeereerwaarden heer J. J. Jansen, die zoo edelmoedig zijn ouden vader, zijn kerk en pastorie te Almelo, waar hij 22 jaren als herder werkzaam was geweest, verlaten had om onder de arme slaven te gaan arbeiden.

God beproeft wel Zijn getrouwen! Maar Mgr. Niewindt verloor den moed niet. Als bisschop zou hij met nog blakender zielenijver het werk voortzetten, dat hij als priester begonnen was.

Nadat de parochie van St. Jozef op Barber, ondanks de tegenwerking van het koloniaal bestuur in 1832, eindelijk was tot stand gekomen, stonden er op heel Curaçao nog slechts twee katholieke kerken: de oude van St. Anna in de

stad en de nieuwe van St. Josef in de West-divisie.

Voor de bewoners van het oostelijk gedeelte had men een tijdlang de H. Mis kunnen lezen op de plantage van George Curiel, maar toen die in 1834 in de handen van een protestant was overgegaan, werd dit verlof ingetrokken en de menschen uit die buurt konden wederom slechts in Otrobanda hun godsdienstplichten vervullen. Deze afstand was echter zeer groot en de slaven werden ook nog door verscheidene andere redenen belet te komen, zoodat het dringend noodzakelijk was daar een nieuwe parochie te stichten.

Pastoor Niewindt vroeg dus verlof in de Oost-divisie een kerk te mogen bouwen. De toestemming daarvoor moest uit het moederland komen en zou nog wel geruimen tijd op zich laten wachten. Daarom begon men alvast met een hutje van maisstroo op te trekken.

Op het feest van Santa Rosa, 30 Augustus 1838, werd in dit stalletje van Bethlehem voor 't eerst het heilig Misoffer opgedragen. Jacobus Putman van Oudewater was er de eerste herder en zeer veel heeft deze parochie aan hem te danken.

Den 9en Juli 1839 waren de voorbereidende werkzaamheden zoo ver gevorderd, dat de eerste steen kon worden gelegd. Wederom op het feest der H. Rosa was het priesterkoor gereed en werd aanstonds in gebruik genomen en een jaar later werd op den zelfden dag het kerkje, aan die lieve, eerste heilige van Zuid-Amerika toegewijd, door den apostolischen prefect plechtig ingezegend.

Weer was men een stap verder gekomen op den moeilijken weg.

Ondertusschen had Mgr. Niewindt de beide andere aan zijne zorgen toevertrouwde eilanden evenmin vergeten. Zooals we reeds zagen, had hij kort na zijn aankomst zijn eenigen medehelper naar het naburige Aruba uitgezonden. Deze vond daar twee arme hutten, die voor kerk moesten dienen, maar zóó bouwvallig waren, dat één ervan al spoedig onder een zwaren Novemberregen bezweek. De

heer Eysenbeil zag zich toen verplicht de godsdienstoefeningen in zijn bekrompen woning te houden, totdat hij wegens de ziekte van pastoor Niewindt in Maart 1826 weer naar Curaçao moest terugkeeren.

Zoodra de apostolische prefect echter in 1827 weer in de missie was aangekomen, diende hij bij het gouvernement een aanvraag in om op Aruba een Katholiek bedehuis te mogen bouwen. Goedgunstig werd daarop beschikt en reeds in Oct. 1828 werd een steenen kerkje, aan St. Franciscus gewijd, door pastoor Niewindt zelf ingezegend. Het geestelijk leven bloeide daar en in 1832 stichtte pastoor van Lommel bijna geheel op eigen kosten een tweede steenen kerkje op de Noord, dat hij onder de bescherming stelde der H. Anna.

Later zou op Aruba te Santa-Cruz door de onvermoeide pogingen van den Capucijnerpater Paulus Willems zelfs nog een derde steenen kerkje verrijzen, dat op 19 Juli 1852 plechtig werd ingezegend en aan de Onbevlekte Moeder-Maagd toegeheiligd.

Op het andere Beneden-windsche eiland Bonaire was de toestand al even ongunstig. Toen Pastoor Niewindt het in November 1824 bezocht, vond hij er ook slechts twee armzalige schuurtjes, waar de godsdienstoefeningen soms door Spaansche geestelijken gehouden werden, maar overigens ontbrak er in den volsten zin des woords alles. De menschen waren uitermate verheugd eindelijk een priester in hun midden te zien. Daar waren er echter slechts elf, die ooit gebiecht en de H. Communie ontvangen hadden. Hij zelf kon bij dit eerste bezoek nog niet veel doen, daar hij de landstaal nog niet kende en zijn verblijf maar enkele dagen kon duren.

Hij doopte er evenwel zeer velen en bij zijn vertrek beloofde hij, hun zoo spoedig mogelijk een vasten priester te zullen zenden.

Wegens zijn ziekte kon hij die belofte niet zoo gauw vervullen, als hij gehoopt had. Eerst in Juli 1827 kon Eysenbeil als pastoor naar Bonaire vertrekken. Hij werd

daar met open armen ontvangen en, door de godsdienstige bevolking naar best vermogen gesteund, stichtte hij er weldra een ruime steenen kerk, aan den H. Bernardus toegewijd, welke reeds in 1858 moest worden vergroot.

In 1837 heeft pastoor Bernard Smit zijn gezegenden en zeer verdienstelijken arbeid voortgezet en nu verrees ook in het gehucht Rincon een tweede heiligdom, waaraan de naam van Sint Martinus, den patroon van den prefect der missie, gegeven werd.

Twintig jaar later was ook deze bijkerk te klein geworden. Men bouwde nu een nieuw bedehuis, terwijl het oude tot school en woning der zusters, die zouden komen, werd ingericht. Dat dit geen overtollige weelde, maar blijde noodzaak was, bewijzen deze sprekende cijfers: in 1824 telde dit eiland elf communicanten, in 1858 was dit aantal tot elfhonderd gestegen!

Ofschoon de Boven-windsche eilanden, St. Martin, St. Eustatius en Saba, eerst bij decreet van 7 Jan. 1827 door Paus Leo XII onder de kerkelijke rechtsmacht van den apostolischen prefect van Curaçao waren gesteld, had pastoor Niewindt ze toch reeds in 1824 bij zijn uitreis naar de missie bezocht. Hij was toen zoo begaan met het droeve lot van die arme bewoners, in wier midden sinds menschenheugenis geen priester meer had vertoefd, dat hij beloofd had aan den minister te zullen verzoeken om ook daarheen een missionaris uit te zenden. Waarschijnlijk heeft hij deze zaak tijdens zijn ziekteverlof met de geestelijke en wereldlijke overheden besproken, waarvan dan ook zijne benoeming door den Paus wellicht het gevolg is. Maar eerst in 1836 lieten zijn omvangrijke bezigheden hem toe die eilanden voor de tweede maal te gaan bezoeken.

Hij vertrok den 12en April naar St. Eustatius, waar hij vijftien dagen later aankwam.

Het aantal Katholieken was daar reeds veel geringer dan in 1824, want toen zij zagen, dat er toch geen priester kwam, waren er verscheidenen hunner tot de secte der

Methodisten overgegaan. Toch waren de pogingen van pastoor Niewindt, zooals hij zelf schrijft, niet geheel nutteloos. Zeven bewoners van dit eiland deden hun eerste H. Communie en vele anderen naderden weer tot de heilige Sacramenten. Ook had hij het voorrecht eenige volwassenen te kunnen doopen, zoodat er bij zijn vertrek op den 31en Mei ongeveer zeventig Katholieken konden geteld worden.

Op 't nabijgelegen Saba, waar hij na een korte reis aankwam, trof hij slechts zeven geloofsgenooten, maar men bracht hem al spoedig eenige kinderen om gedoopt te worden. Ook enkele volwassenen wenschten dit H. Sacrament te ontvangen, maar hun onkunde was zóó groot, dat hij aan hun verlangen nog niet kon voldoen.

In den namiddag van 2 Juni kwam hij op St. Martin aan. Dit eiland is in twee deelen gesplitst, waarvan het eene aan Nederland, het andere aan Frankrijk behoort.

Op het Nederlandsch gedeelte werd hij door den gezaghebber en verdere autoriteiten zeer vriendelijk ontvangen, maar ook hier was het aantal Katholieken heel gering. Door de langdurige ontstentenis van een priester waren bijna allen, die vroeger ons geloof hadden beleden, tot de Methodisten overgegaan en ook de kinderen, die hij zelf in 1824 had gedoopt, waren in de leer dezer secte onderwezen en opgevoed.

Op het Fransch gedeelte, waar hij met een aanbeveling van den Nederlandschen gezaghebber zeer hartelijk werd verwelkomd, was de toestand iets gunstiger. Verscheidene jonge personen wenschten hun eerste H. Communie te doen, anderen ontvingen na vele jaren wederom de heilige Sacramenten, allen verlangden iets van den godsdienst te hooren. Hij bleef er zoolang hij kon, en verzocht tevens den apostolischen prefect van Guadeloupe, onder wiens jurisdictie het Fransch gedeelte van St. Martin ressorteede, een priester te willen zenden, die zich tevens met de zielzorg op de Nederlandsche helft van dit eiland en op St. Eustatius en Saba zou willen belasten.

Aan dit verzoek werd bereidwillig voldaan en zoo was voorloopig eenigermate in den dringenden geestelijken nood dezer eilanden voorzien.

Maar één priester was voor dit ver uit elkaar gelegen arbeidsveld natuurlijk allesbehalve voldoende. Toen dan ook in 't begin van 1841 twee nieuwe krachten uit het moederland waren aangekomen, de heeren A. R. ten Brink, kapelaan te Arnhem, en N. Molenaar, kapelaan te Sneek, kon pastoor Niewindt zijn woord gestand doen en zelf priesters zenden naar de Boven-windsche eilanden.

Hij benoemde den heer Kistemaker uit Oldenzaal, sinds 1837 in de missie werkzaam, tot pastoor op St. Eustatius en den pas aangekomen heer ten Brink als zoodanig op St. Martin, en vertrouwde hun beiden tevens de zielzorg toe over het nabijgelegen Saba.

Wel gaf het gouvernement geen financieelen steun, maar de liefde voor zijn volk deed pastoor Niewindt ook deze moeilijkheid overwinnen: hij zou zelf voor hun levensonderhoud zorgen en in de behoeften der missie aldaar voorzien. Hij stelde er prijs op zelf de twee nieuwe pastoors naar hun eenzame standplaats te vergezellen.

Rijkelijk werd de onverpoosde arbeid dezer beide priesters door God gezegend en toen de apostolische vicaris in 1846 deze eilanden wederom bezocht, kon hij dankbaar verklaren dat hij volmaakt tevreden was over wat hij op St. Eustatius en St. Martin had aangetroffen. Kerkjes met bijbehoorende pastories waren er gebouwd en dit kwam het godsdienstig leven zeer ten goede.

De Katholieke gemeente op het eerste eiland bedroeg reeds over de 180 ,op het andere ruim 160 zielen en hun aantal nam na den eersten tijd van langzamen groei nu dagelijks toe. Hoe groot deze vooruitgang reeds was, valt nog sterker op, indien we even vermelden, dat in 1842, volgens een officieele gouvernementsopgave, het getal Katholieken van St. Eustatius op slechts vier, dat van St. Martin op slechts zestien werd gesteld.

Nadat alzoo alle eilanden, behalve Saba, van een eigen priester en een eigen kerkje waren voorzien, richtte de onvermoeide Mgr. Niewindt weer zijn aandacht op Curaçao zelf.

Op 23 Aug. 1847 verdeelde hij de aldaar bestaande parochies van St. Anna, van St. Jozef en van Santa Rosa en belastte pastoor B. Smit met de stichting van een nieuwe kerk in de middendivisie van dit eiland. Men begon met een armoedig noodkapelletje van leem en takken opgebouwd en met een dak van maïsstokken gedekt, maar nog geen twee jaar later stond daar reeds het geheel van steen opgetrokken bedehuis, waarvan de ijverige herder dankbaar „de eenvoudige netheid of de nette eenvoudigheid" roemt. Ook het volk was trotsch op zijn kerkje, waarvoor zij inderdaad hadden gedaan, wat zij konden en een dag van ware vreugde was het voor allen, toen mgr. Niewindt het nieuwe Godshuis plechtig kwam consacreeren en het stelde onder bescherming der H. Maagd Maria met den titel van „Hulp der Christenen". Dit was de eerste plechtigheid van dien aard in deze kolonie.

De nieuwe parochie bloeide en terwijl in den aanvang nog een schuld van ƒ 4000 op het kerkje drukte, was pastoor Smit later zelfs in staat achter zijn bedehuis een pastorie en school te bouwen en in 1855 was het getal communicanten aldaar reeds tot 600 gestegen!

Intusschen was ook de parochie van St. Jozef in de West-divisie zóó aanmerkelijk toegenomen, dat de kerk veel te klein was geworden en onmogelijk nog de parochianen kon bevatten. Zoowel ten Oosten als ten Westen woonden de geloovigen op een afstand van drie uren van hun bedehuis verwijderd.

Daarom dacht het mgr. Niewindt beter de bestaande kerk niet te vergrooten, maar op Westpunt een nieuwe te bouwen. Een stuk gronds van ongeveer twee bunder was door den heer M. E. van der Dijs welwillend ten geschenke gegeven en spoedig werd ook de bouw eener kerk toegestaan. Ook hier begon men met een noodkapelletje, uit

hout en klei opgetrokken en met maïsstroo gedekt, maar dank zij de hulpvaardigheid van de plantage-eigenaars, die hun slaven dikwijls dagen lang voor het aanvoeren van de bouwmaterialen afstonden, kon reeds op 12 April 1853 de eerste steen worden gelegd en weinige maanden daarna werd dit waardig Godshuis ingewijd en aan de hoede van St. Petrus, den patroon der visschers van Westpunt, toevertrouwd. De Capucijner-pater Gregorius van Gastel was er de eerste pastoor.

In hetzelfde jaar, dat met de kerk van Westpunt een begin werd gemaakt, belastte Mgr. Niewindt ook pastoor Ledel met de oprichting van de nieuwe parochie van San Willibrordo, die nu reeds in de midden-divisie noodig bleek.

De eerste kerk was een strohut, de tweede eveneens. Maar de ijverige missionaris zette door. Tijdens een verblijf in het moederland om gezondheidsredenen, wist hij een belangrijke som gelds te verzamelen en toen hij was teruggekeerd, verrees daar, naar de plannen van den heer P. F. Boer, eersten luitenant der artillerie, een eenvoudig kerkgebouw, van hechte steenen opgetrokken en met een pannen dak gedekt, dat met zijn ronde raambogen en het kleine torentje op den voormuur een zeer vriendelijken indruk maakte.

Den 9en Februari 1859 had de plechtige consecratie plaats.

Ondertusschen had Mgr. Niewindt ook nog voor Saba gezorgd. Zooals we reeds zeiden, werd dit eiland sedert 1843 beurtelings door de pastoors van St. Eustatius en St. Martin bezocht. Hun arbeid aldaar bleef evenmin zonder vrucht. Het aantal Katholieken steeg van drie in 1843 tot negen en veertig in 1850. Maar hoe verheugend deze aanwas ook heeten mocht, mgr. Niewindt rustte niet, voor ook daar een vaste parochie zou zijn opgericht. In 1854 werd de heer J. C. Gast van de orde van het H. Kruis als eerste pastoor daarheen gezonden en als deze in 1858 repatriëert, wordt zijn plaats ingenomen door pastoor J.

K o c k, die vier en twintig volle jaren als een trouwe herder aldaar Christus' kudde heeft geweid.

Met groote voldoening mocht de eerbiedwaardige kerkvoogd voorzeker op de vruchten van zijn onvermoeiden arbeid en het resultaat van zijn machtig organisatie-talent terugzien.

Volgens de door hem opgemaakte statistiek van 1 Aug. 1854 waren er toen reeds in zijn missie-gebied niet minder dan 14 kerken en 2 kapellen, terwijl 24 priesters hem in de zielzorg ter zijde stonden en evenveel zusters zich aan het onderwijs en de verpleging der zieken wijdden. Het aantal doopsels klom tot 800, dat der paaschcommunies tot 6847. Wat een rijke oogst na dertig jaren van harden, onverpoosden arbeid!

Maar de nederige man wees alle eer van zich af.

„Het is verre van ons," zoo getuigt hij in datzelfde rapport, „dat wij dit aan ons of onze pogingen zouden willen toeschrijven: neen, niet aan ons, Heer, niet aan ons, maar alleen aan U komt daarvan de eer toe!" Bescheiden spreekt hij van zich zelf slechts als een ellendig werktuig in de hand van den Almachtige en huldigt hij warm en oprecht de weldoeners van zijn noodlijdend missie-gebied.

De oprichting van zoovele kerken was een zeer gewichtig punt van het werkprogram, dat Mgr. Niewindt voor zich van den aanvang af had opgemaakt. Maar de ijverige zielenherder, die niets liever wenschte dan zijn arm volk op te heffen uit zijn onwetendheid en achterlijkheid, waarvan zoovele jammerlijke wantoestanden het droeve gevolg waren, begreep, dat naast deze bedehuizen scholen moesten verrijzen, waar aan de jeugd zou geschonken worden wat aan de ouderen voorheen onthouden was. Daarom zorgde hij, dat de ontwikkeling van het volksonderwijs gelijken tred hield met de parochiëele organisatie en hij wist niet van wijken, al waren op dit gebied nog zwaardere moeilijkheden te overwinnen.

Toen hij in 1824 op Curaçao aankwam, was er in de

stad slechts ééne school voor Katholieken en deze was — naar zijn eigen woorden — „zoo ellendig als immer mogelijk."

Van den beginne af trachtte hij daarom in de zoo dringende behoefte aan goed, katholiek onderwijs te voorzien, maar voortdurend stiet hij op de stugge tegenwerking van het koloniaal bestuur, dat volgens het provisioneel reglement op het schoolwezen van 1820 overal het openbaar onderwijs wilde invoeren en niets liever wenschte, dan dat de particuliere scholen, die reeds bestonden, zoo spoedig mogelijk zouden verdwijnen. In verband daarmede was ook het oprichten van nieuwe scholen aan allerlei belemmerende bepalingen onderworpen en op een geldelijke ondersteuning van die zijde viel in 't geheel niet te rekenen. Daar mgr. Niewindt zelf niet bij machte was de groote onkosten te bestrijden, kon alleen de offervaardigheid van een religieus onderwijspersoneel hier uitkomst brengen.

Het was voor hem dan ook een blijde tijding, toen de Zusters Franciscanessen van Roosendaal zich bereid verklaarden op Curaçao een pensionaat voor meisjes te beginnen.

De 12e Jan. 1842 was de gezegende dag, dat de zes eerste religieuse onderwijzeressen in de kolonie aankwamen. Een groot complex van gebouwen was bereids aan den Waterkant te Otrobanda aangekocht en ingericht voor woning en ruime scholen. Om het hooge belang, dat hier op 't spel stond, had mgr. Niewindt niet geaarzeld den kapitalen koopprijs van ƒ 10.000 tegen 12 pct. te leenen. De regeering van Nederland en het bestuur der kolonie schenen echter met dezen gang van zaken minder ingenomen te zijn dan de dankbare bevolking, welke de zusters met de meeste onderscheiding en eerbied ontving. In het moederland had men immers aan de religieuzen wel een paspoort naar Curaçao verstrekt om aldaar een pensionaat te openen, maar „sub poene van revocatie" was een geestelijk gesticht uitgesloten; en aan het koloniaal bestuur had mgr. Niewindt moeten beloven, dat het onderwijs in

zijn inrichting niet op godsdienstigen grondslag zou berusten. Het is wel merkwaardig, hoe het gouvernement van bijzondere onderwijzers neutraal onderwijs durft te eischen zonder tegemoetkoming van eenigen geldelijken steun.

Een maand na aankomst openden de zusters haar scholen en op 1 Juli volgden reeds meer dan 150 meisjes uit alle standen der maatschappij, van allerhande kleur en van onderscheidene godsdienstige belijdenis daar de lessen. In 1844 was haar aantal reeds tot 430 gestegen.

In hetzelfde jaar, dat het meisjespensionaat geopend was, deed mgr. Niewindt uit Nederland ook een bekwaam onderwijzer overkomen, wien de opvoeding van de jongens zou worden toevertrouwd. Dat was B e r n a r d H. J. H u ij c k e, geboortig van Monnikendam, wiens naam met eere vermeld dient te worden in de geschiedenis van het Katholiek onderwijs in deze kolonie. Ondanks een persoonlijke overeenkomst van den apostolischen vicaris met den gouverneur, kreeg hij eerst in Dec. 1844 verlof een eigen school te beginnen. Weldra was deze de beste en meest bezochte van geheel het eiland. Behalve in vele bijvakken werd er les gegeven in vier levende talen. Het onmiskenbaar talent van Huijcke als onderwijzer, zijn onvermoeide werkkracht, zijn innemende persoonlijkheid, zijn godsdienstzin en onbesproken gedrag verwierven hem aanstonds het vertrouwen van alle beschaafde en degelijke families en nooit heeft hij dat vertrouwen verloren.

Was pastoor Niewindt vol ijver om in het stadsdistrict aan zijn volk goed onderwijs te bieden, zijn zorg strekte zich ook uit over de buitenbewoners.

In 1842 vraagt hij vergunning om op Santa Rosa een school te mogen oprichten. Het verlof werd verleend, maar op geldelijken steun hoefde hij niet te rekenen. Wel was het koloniaal bestuur weer zeer gul met allerlei belemmerende bepalingen.

Den 10en Mei 1844 stelde mgr. Niewindt ook op Westpunt, het verst afgelegen buitendistrict, een onderwijzer

aan, en toen in 1846 F. Swiep uit Holland hier was aangekomen, kon de vicaris eveneens voldoen aan zijn langgekoesterd verlangen om in de stad een aparte kostelooze jongensschool te openen.

In 1848 kreeg hij vergunning om op Barber een school op te richten, maar ook nu weer werd door het koloniaal bestuur bedongen, dat deze kosteloos moest zijn, voor allen toegankelijk en aan het Reglement van 1819 onderworpen. Op Santa Rosa verrees in dit jaar een tweede school.

Onvermoeid ging mgr. Niewindt voort. Maar lang niet altijd werd zijn verzoek, zelfs onder deze bezwarende voorwaarden, ingewilligd. En zoodra hij het wagen durfde een financieele ondersteuning te vragen, was er of wel geen geld aanwezig, of de school was niet noodig.

Zoo ging het voor Bonaire in 1848, voor St. Martin en Santa Maria in 1849. In het belang der arme jeugd besloot mgr. Niewindt dan maar weer zelf de lasten te dragen. Hij herhaalde zijn verzoek voor Santa Maria in 1850 en voor Bonaire in 1851. Nu werd hem verlof gegeven, maar dat het niet van harte ging, bleek uit de nieuwe krenkende bepalingen, waaraan hij zich had te onderwerpen.

In 1851 en 1852 werden de eerste bewaarscholen voor R. K. kinderen te Pietermaai en te Otrobanda geopend. En ten slotte werd er nog een school op Aruba en een nieuwe op Bonaire opgericht.

Zeer gaarne had mgr. Niewindt ook de drie Bovenwindsche eilanden van het zoo dringend noodige onderwijs voorzien.

Reeds in 1841, toen hij pas weer met eigen oogen den toestand aldaar had aanschouwd, was hij in onderhandeling getreden met het moederland, opdat men vandaar eenige bekwame onderwijzeressen naar die arme kinderen zou willen uitzenden. In beginsel was men gaarne bereid aan zijn verzoek gevolg te geven, maar uit gebrek aan fondsen konden die plannen niet worden uitgevoerd. Het zou mgr. Niewindt niet vergund zijn gedurende zijn herderlijk bestuur aldaar geregelde scholen te vestigen. Maar

ondertusschen deden zijn medehelpers wat zij konden. Hun vrije oogenblikken wijdden zij aan het onderwijs der jeugd. En dankbaar dient het hier vermeld, dat de Katholieke missionarissen de eersten waren, die de taal van het moederland leerden lezen en schrijven aan de bewoners dezer eenzame eilanden, welke meer geleken op Engelsche volksplantingen, dan op koloniale bezittingen van het koninkrijk der Nederlanden.

„Ik verheug me dus als Nederlander," zoo mocht mgr. Niewindt met eenige fierheid getuigen, „dat de ijver onzer missionarissen zich zoo verre uitstrekt, dat zij trachten, zooveel in hun vermogen is, om op de door hen bewoonde eilanden het Nederlandsche karakter te doen herleven en, indien ik mij niet vergis, zal het gouvernement reden hebben om er hun dankbaar voor te wezen."

Dit alles wist mgr. Niewindt, ondanks de houding van het koloniaal bestuur en zijne bescheiden geldmiddelen, onder Gods zegen tot stand te brengen. Toch was hij nog niet voldaan. Hij wilde ook voor de arme slavenkinderen zorgen, die tot dusver van het onderwijs door het gouvernement stelselmatig waren uitgesloten.

Toen dan ook het nieuwe regeeringsreglement voor Curaçao en onderhoorigheden van 1848 de gelegenheid scheen te openen om aan deze grievende uitsluiting der slavenkinderen een einde te maken, wendde mgr. Niewindt zich aanstonds tot den minister van Koloniën, om in dien geest een besluit uit te lokken.

Dit was in enkele hoofdlijnen zijn weldoordacht en goed gedocumenteerd betoog. Art. 49 van bedoeld reglement legt het koloniaal bestuur op: maatregelen te beramen om den stoffelijken en zedelijken toestand der slaven te verbeteren en om de manumissiën of vrijlatingen te doen strekken tot nut der kolonie. Geen middel nu is beter geschikt om dit doel te bereiken dan het onderwijs, want onkunde of liever domheid is niet slechts het kenmerk van onbeschaafdheid, maar ook al te dikwerf de moeder van ondeugd en wanorde. Dus ligt het op den weg der regee-

ring de slaven tot het onderwijs toe te laten en het oprichten van scholen te steunen.

De minister scheen door dit klemmend betoog overtuigd. In zijn antwoord van 31 Oct. 1848 erkende hij dat de ontwikkeling van de godsdienstige en zedelijke beschaving der slaven het meest doeltreffend is. Hij zal derhalve aan den gouverneur voorschriften zenden om in dien geest te handelen en beschikte bij dezen alvast, dat de opbrengst van den verkoop van landsslaven geheel of gedeeltelijk aan den apostolischen vicaris zou worden afgedragen, teneinde daarmede de onkosten van het Christelijk onderwijs der slaven te bestrijden.

Deze toegezegde gelden vloeiden echter even karig als traag in de uitgeputte kas van het vicariaat. Zoo dikwijls men kans zag een gedeelte van dit geld aan anderen toe te wijzen, die zich het lot der slaven nooit hadden aangetrokken, liet men dit niet na. Mgr. Niewindt wist echter met die enkele duizenden guldens, die hij in den loop van vele jaren ontving, te woekeren.

In 1857 kon hij reeds rapporteeren, dat in de stad en in de buitengemeenten van Santa Rosa, Santa Maria en St. Jozef, alsook op Aruba en Bonaire, de scholen voor de slavenkinderen openstonden. Op sommige plaatsen werd ook aan oudere slaven en vrijen des Zondags onderwijs gegeven.

In datzelfde verslag moest hij echter de klacht herhalen, reeds in Juli 1855 bij het ministerie ingediend, dat deze goede gelegenheid door de meesten bijna geheel en al werd verzuimd. „De schuld hiervan," zoo schrijft hij verder, „ligt onbetwistbaar bij de meesters, die den arbeid hunner slaven en van derzelver kinderen vorderen en geheel onverschillig zijn, of ze al of niet onderwezen worden; misschien prefereeren sommigen, dat hun slaven in de diepste onkunde blijven voortleven, zonder in te zien wat hiervan in de toekomst worden moet."

De regeering begreep, dat dit kleinzielig egoïsme der eigenaars moest worden onderdrukt. Daarom vaardigde

zij op 14 Febr. 1857 een publicatie uit, waarvan art. 9 voor het onderwijs der slavenkinderen van zeer groot belang was. Het luidt als volgt: „De meesters zijn gehouden hunne slaven zooveel mogelijk in de gelegenheid te stellen van godsdienstig onderwijs te ontvangen.

„In geen geval zullen zij mogen beletten, dat zij gedurende hunne vrije uren, godsdienstig of ander onderwijs genieten.

„Aan kinderen beneden 14 jaren moet vergunning verleend worden, om minstens gedurende twee uren per dag, onderwijs te genieten, wanneer de gelegenheid daartoe bestaat."

In art. 10 werd bepaald, dat de overtreding daarvan zou gestraft worden met een geldboete van *f* 10 tot *f* 100.

Dit ingrijpen van de regeering in een zaak, die hem zoo innig ter harte ging, was voor mgr. Niewindt een groote voldoening. Een betere toekomst scheen nu aan te breken.

Volgens een mededeeling van den secretaris van den bisschop, B. Frederiks, waren de resultaten van deze door mgr. Niewindt ingegeven gouvernementeele bepalingen schitterend.

Honderden slaven en slavinnen volgden met aandacht het godsdienstonderricht, waarvan zij vroeger nooit gebruik hadden kunnen maken, en de scholen werden zóó druk bezocht, dat de lokalen vergroot en vermeerderd en het aantal onderwijskrachten uitgebreid moest worden.

Maar hoe verheugend deze verandering ook heeten mocht, van den anderen kant bracht ze voor den ijverigen kerkvorst nieuwe zorgen en lasten. Want in plaats, dat de regeering nu ook het vicariaat bij de uitvoering van deze nieuwe voorschriften door een geldelijke toelage ging steunen, wat toch niet meer dan billijk zou zijn geweest, liet zij mgr. Niewindt alleen bij deze zware taak.

In 1857, het jaar, waarin de bovenvermelde publicatie werd uitgevaardigd, ontving hij voor het onderwijs uit de manumissie-gelden de som van zegge: driehonderd gulden! Voor de 1546 kinderen, waarvan 1413 kosteloos onder-

richt kregen, betaalde de regeering hem: niets.

Eerst was den slaaf stelselmatig het schoolonderwijs onthouden, en, nu men eindelijk had ingezien, dat het op die wijze niet langer ging, nu men hen zelfs tot schoolgaan verplichtte, nú liet men doodkalm de Katholieken, die verreweg de armsten waren, de lasten van dat onderwijs dragen. En toch gold het hier inderdaad een ernstig landsbelang. Door het onderwijs werden de arme slaven immers niet alleen opgeheven uit de drukkende sfeer van achterlijkheid en onwetendheid, maar ze werden daardoor tevens voorbereid op de naderende emancipatie, welke reeds in de omliggende Engelsche, Fransche en Deensche koloniën had plaats gehad en hier noodzakelijk binnen korteren of langeren tijd zou moeten volgen.

Mgr. Niewindt zag dit van den beginne af helder in en het verheugde hem oprecht, toen hij in 1848 het gewichtig oogenblik zag naderen, waarop de slavernij van zoovele ongelukkigen ,die toch ook onze medemenschen zijn, zou worden opgeheven.

Maar hoe verlangend hij ook uitzag naar den dag der emancipatie, toch ontveinsde hij zich allerminst de vele moeilijkheden, welke daaruit zouden voortvloeien. Hij begreep, dat de eigenaars der slaven geldelijk moesten worden schadeloos gesteld voor hun daardoor te lijden verliezen. Toch was dit per slot van rekening een bijkomstig belang. Van den kant der slaven dreigde grooter gevaar. De ondervinding in zijn omgang met de negers gedurende zoovele jaren opgedaan, had hem geleerd, dat de emancipatie voor hen slechts dán een weldaad zou zijn, indien zij op dezen algeheelen omkeer in hun leven degelijk waren voorbereid.

Zorgde men hiervoor niet, — en hij herhaalde deze gedachte telkens en telkens weer, — dan liep men ernstig gevaar, dat de rust in onze koloniën, evenals elders, zou worden verstoord. Van menschen, die zoo even plotseling van de ketens der slavernij waren verlost, kon men immers niet verwachten, wat men van menschen, die aan hun

vrijheid gewoon zijn, met recht veronderstellen mag.

Daarom riep mgr. Niewindt herhaaldelijk en dringend de hulp in der hooge Regeering in het moederland, opdat men hem zou helpen de slaven door godsdienstig en gewoon onderwijs tot hun vrijmaking voor te bereiden.

Onze uiteenzettingen over de stichting van zoovele kerken en over het onderwijs hebben reeds aangetoond, dat deze edele kerkvorst het niet bij woorden liet. En ofschoon hij door het gouvernement en de belanghebbende eigenaars, alsook door velen, die een zoo sterken aanwas der vrije bevolking met bijna uitsluitend Katholieken, vreesden, voortdurend werd tegengewerkt, onvermoeid ging hij voort, overtuigd van het goed recht zijner zaak.
cipatie in onze West-Indische koloniën zoo kalm verloo-

En ten slotte heeft hij gezegevierd.

Ja, we durven beweren, dat het voor een niet gering deel aan zijn verstandig beleid te danken is, dat de emanpen is, terwijl ze op verschillende naburige eilanden met oproer en bloedvergieten ging gepaard.

In die dagen van voorbereiding werden ook meerdere plannen omtrent de vrijmaking der slaven aan de regeering in het moederland voorgelegd. Ook mgr. Niewindt had in 1849 zijn zienswijze aangaande deze kwestie door bemiddeling van mgr. van Wijkerslooth aan den minister van koloniën medegedeeld.

Toen deze trouwe vriend en doorluchtige weldoener zijner missie in 1851 gestorven was, had hij zich in verbinding gesteld met mr. J. L. A. Luyben, lid der Tweede Kamer, opdat deze in de toekomst niet alleen bij den minister, maar ook in de Staten-Generaal zijn pleitbezorger wezen zou.

Volgaarne heeft deze vurige Katholiek de opdracht van den vicaris apostolicus der Curaçaosche missie aanvaard en het is misschien aan zijn invloedrijke bemoeiingen te danken, dat Willem III bij besluit van 29 Nov. 1853 een regeerings-commissie instelde, „die ten doel had te onderzoeken, welke maatregelen met het oog op den tegenwoor-

woordigen toestand der slavenbevolking in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen door de Regeering kunnen en behooren te worden genomen en vervolgens van hare bevinding verslag te doen onder bijvoeging van de voorstellen, waartoe dit onderzoek moge aanleiding geven."

In een uitvoerig rapport van 400 bladzijden heeft deze staatscommissie haar meeningen uiteengezet. Men was van oordeel, dat de toestand der slavenbevolking over het algemeen zeer aanmerkelijk verbeterd was en grove misdaden tot de uitzonderingen behoorden.

„Noch het plan van den heer Laufer c.s., noch dat van gouverneur Esser, noch dat van anderen," zoo lezen wij in het officieele rapport, „maakte bij de Regeering een bepaald punt van overweging uit; men werkte echter in de richting door mgr. Niewindt aangegeven."

Tot onmiddellijke vrijmaking wilde de commissie evenwel nog niet besluiten, maar zij stelde voor: „opheffing van het meesterschap, d.w.z. dat de Staat alleen slaven zou mogen hebben om ze later geleidelijk vrij te verklaren."

Met de meening der Staatscommissie, dat de toestand der slaven zoo rooskleurig was, kon mgr. Niewindt zich in het geheel niet vereenigen.

In een schrijven van 12 Jan. 1854 somde hij een reeks van feiten op, die er op wezen, dat men de slaven op vele plaatsen veeleer slechter ging behandelen dan vroeger. Hij gaf een overzicht van wat hier plaats had gevonden sinds 1848, toen hij aan den minister over de emancipatie geschreven had en grondde hierop zijne meening, dat op dit oogenblik 'n plotselinge en algemeene emancipatie verkeerd zou werken, maar drong er opnieuw zeer nadrukkelijk op aan, dat men eindelijk eens krachtige maatregelen zou nemen om aan dien gevaarlijken wantoestand een einde te maken.

Een tijdlang kon de emancipatie misschien nog worden uitgesteld, maar men diende dan ook dien tijd te benutten om de slaven op hun vrijmaking voor te bereiden.

Ten slotte trok de regeering in het moederland uit de verstrekte voorlichting de eenig-juiste gevolgtrekking: de gouverneur Rammelman Elsevier, die de gewenschte verbeteringen steeds had tegengehouden en de onbaatzuchtige pogingen van mgr. Niewindt op alle mogelijke wijze gedwarsboomd had, werd teruggeroepen en vertrok op 1 Mei 1854.

Zijn opvolgers, Gravenhorst, Van Lansberge en Grol, waren den armen en den slaven beter gezind en durfden den toestand onder de oogen zien.

Er bleven ook nu nog vele leemten in de samenwerking der verschillende elementen en de belangstelling van het bestuur in de pogingen van mgr. Niewindt om het volk te beschaven, bleef al te platonisch. Maar in ieder geval was de toestand toch al veel verbeterd en met een gerust hart kon men de emancipatie tegemoet zien.

Dien blijden dag, waarop één belangrijk deel van zijn leven en streven was gericht, de emancipatie, waarvoor hij had gebeden en gestreden, zou de doorluchtige herder van zoovele arme slaven niet meer beleven. Het was hem alleen vergund door steun van het „Institut d'Afrique" te Parijs verscheidene slaven, die voldoende voorbereid waren, van jaar tot jaar vrij te koopen. Hun geluk over de herwonnen vrijheid was hem een voorsmaak van de vreugde, die zijn geheele volk eenmaal zou doen juichen en jubelen.

Den 1sten Juli 1863 brak eindelijk voor hen allen dat nieuwe tijdperk van vrijheid en geluk aan. De afkondiging had plaats op Otrobanda, onder de pontificale Hoogmis, waarbij ook de gouverneur en alle notabelen van het eiland tegenwoordig waren. Geen oogenblik werden rust en vrede verstoord.

Toen, na vijf en twintig jaren, in 1888 deze gewichtige gebeurtenis op Curaçao dankbaar werd herdacht, hadden de liberalen, die naar den slaaf nooit een vinger hadden uitgestoken dan om hen tot krachtiger arbeid aan te zetten, natuurlijk het hooge woord en zij solden met de oude leuze van „vrijheid, gelijkheid en broederschap!"

In een gedenkschrift, bij die gelegenheid uitgegeven en aan Willem III opgedragen, werd de naam van mgr. Niewindt zelfs niet genoemd.

Maar wij zijn ervan overtuigd, door de kracht der feiten, dat de emancipatie der slaven voor een groot deel, en het rustige verloop daarvan in 1863 geheel en al, aan zijn wijze voorbereiding te danken is.

Bij een terugblik op deze korte levensschets van mgr. Niewindt, waarin we slechts de meest belangrijke feiten konden aanstippen, staan we steeds verbluft over het groote en grootsche werk, door hem in de bijna zes en dertig jaren van zijn herderlijk bestuur verricht, en men zou geneigd zijn te meenen, dat zijne lichamelijke gezondheid en krachten in volkomen harmonie waren met zijn voortreffelijke gaven van geest en hart. Het was echter geheel anders.

Reeds kort na zijn aankomst in de kolonie openbaarde zich bij hem een aandoening van de lever, voor welke kwaal hij in 1826 herstel moest gaan zoeken in het vaderland. Maar al trad er wel eenige verbetering in, deze ziekte heeft hem nooit meer verlaten en altijd had hij daaronder te lijden. Vooral in de latere jaren nam zijn kwaal in hevigheid toe en reeds in 1852 voelde hij zich verplicht aan de Congregatie van de Voortplanting des Geloofs te Rome een opvolger te vragen, daar zijne krachten afnamen en zijn beenen elken dienst gingen weigeren.

Z. H. de Paus voldeed aan zijn verzoek en eenige maanden daarna werd pastoor J. F. A. Kistemaker, sedert 1837 in de missie aanwezig en toen op St. Eustatius werkzaam, tot zijn opvolger aangewezen.

Het scheen evenwel, dat de voortwoekering van zijn ziekte toen wederom voor eenigen tijd was gestuit. Hij blijft althans zelf het bewind voeren.

Eerst in 1859 vertrekt hij uit de stad naar Barber, waar William Pierre hem welwillend zijn plantage tot woning had aangeboden, daar de hooge lijder zich in de buiten-

districten altijd 't best gevoelde. Maar nu mocht dit middel niet meer baten.

Nauwelijks was hij na een verblijf van eenige maanden in de stad teruggekeerd, of de kwaal zette snel haar sloopingswerk weer voort. Al spoedig is hij niet meer tot lezen en schrijven in staat. Maar helder van geest dicteert hij voortdurend de verschillende correspondenties. Eindelijk ziet hij zich echter verplicht op den 12en Dec. 1859 zijn ambt neer te leggen en in de handen van mgr. Kistemaker het bestuur der missie over te dragen.

Nu kwam de dood snel nader. Van dag tot dag namen zijn krachten af. Hij leed hevige pijnen, maar verduurde alles met een bewonderenswaardig geduld en een rustige onderwerping aan den H. Wil van God. Zonder vreeze verbeidde hij het uur, dat hem voeren zou tot zijn eeuwigen Rechter.

In den morgen van den 12en Jan. 1860 ontving de stervende de H. Teerspijze, des middags werd hem het H. Oliesel toegediend. Om zijn sterfbed knielden zestien zijner priesters, die hem als een vader beminden. Nog eenmaal vermaande hij hen allen; dan vroeg hij hun ootmoedig vergiffenis, indien hij hen ooit in iets mocht hebben bedroefd; tenslotte schonk hij hun zijn laatsten vaderlijken zegen. Toen, des avonds om tien uur, gaf hij zijn ziel aan den Schepper weer.

Voor de nacht inviel was de doodsmare al over het geheele eiland verspreid. Allen treurden en zelfs de „Curaçaosche Courant", die menigmaal hem op weinig ridderlijke wijze bestreden had, moest nu toch erkennen, dat de Katholieke gemeente aan hem de grootheid en uitgebreidheid heeft te danken, waarop zij thans bogen kan, en dat zelfs geheel Curaçao hem erkentelijkheid verschuldigd was voor de weldaad der overal gestichte scholen.

Inderdaad, een apostolisch bisschop, een heilig priester, een zorgzame geestelijke vader, een vertrouwd vriend, een hartelijke trooster, een machtige beschermer van armen en verdrukten, een goed vaderlander was heengegaan! Allen

gevoelden nu, hoe hij alles voor een ieder geweest was.

Veel had hem in 1824 het offer gekost om als jong, veelbelovend priester het vaderland te verlaten, familie en vrienden, en een dierbaren werkkring vaarwel te zeggen en uit te trekken naar een ver en onbekend missiegebied. Maar toen hij eenmaal besloten had aan Gods roepstem gehoor te geven, heeft hij zich ook weggeschonken geheel en al en daar gewerkt van zijn aankomst af tot zijn laatste uur toe met evenveel ijver als beleid. Hij was inderdaad de goede herder, die zijn leven geeft voor zijne schapen. Met recht mocht zijn opvolger van hem getuigen „dat de Missie van Curaçao aan hem alles dankt, wat zij is en heeft."

De twee eerste punten van zijn werkprogram: het stichten van kerken en het bouwen van scholen, heeft deze machtige organisator weten uit te voeren op een wijze als niemand mogelijk had geacht. De twee andere punten bleven onafgewerkt.

Maar dit is niet aan hem te wijten. Het was toch onmogelijk voor versterking der financiën te zorgen, terwijl zijn breede parochieele organisatie en de overal opgerichte scholen jaarlijks belangrijke geldsommen verslonden. Ook het gebrek aan priesters bleef chronisch, nietttegenstaande hij herhaaldelijk in de gloeiendste bewoordingen had gesmeekt en gebeden om medehelpers, daar de oogst groot en de arbeiders weinige waren. Dat laatste was voor hem steeds een zijner meest-drukkende zorgen.

Nog op den 9en Jan. 1860, drie dagen vóór zijn dood, smeekte mgr. Niewindt den prefect der propaganda te Rome, kardinaal Barnabò, om toch eenige priesters te zenden van een congregatie of orde, opdat zijn volk niet verweesd zou achterblijven.

Die laatste bede van den stervenden bisschop heeft God verhoord. Na langdurige onderhandelingen hebben de Nederlandsche Dominicanen zich in 1869 bereid verklaard de geestelijke zorg voor de missie van Curaçao en onderhoorigheden op zich te nemen. Ze hadden ernstige bezwaren, daar hun orde in ons vaderland toen zeer weinig

leden telde en voorloopig zou men hoogstens drie paters met een leekebroeder voor dezen nieuwen arbeid kunnen afstaan.

Maar toen sprak Christus' Stedehouder Pius IX tot hen het woord van den Goddelijken Meester: „Vertrouwt, gaat in mijnen wijngaard, werpt op mijn woord het net uit!"

Deze vaderlijke bemoediging verdreef alle vrees en versterkte het vertrouwen: het was de zekere belofte van Gods machtigen bijstand.

En toen zijn ze uitgegaan en nu reeds meer dan zestig jaar wijden zij zich daarginds op het dorre Curaçao en zijn eenzame eilanden aan het heil der zielen.

Zij werken voort aan wat mgr. Niewindt heeft begonnen.

Zijn nagedachtenis is onder hen in zegening. Maar ook hier bij ons verdient hij in breeden kring bekend te worden als een der emancipatoren van de Katholieken in Groot-Nederland!



Cum lecentia Superiorum Ordinus FF. Praed. 26 Januarii '30

**Imprimatur: Culemborg, 29 Aprilis 1930, H. J. Koopmans, Libr. Cens.**

G. G. G.

Nr. 317

PRIJS 30 CENT

VERZENDINGSHUIS MARIËNBURG - 's-BOSCH

V. STEYN WARMOESSTR. 75. AMST.